ლიტერატურული საქართველო

ლიტერატურული საქართველო • LITERATURULI SAQARTVELO • ЛИТЕРАТУРУЛИ САКАРТВЕЛО

1 ოქტომბერი 2021წ. №23 (4022) გამოცემის 90-ე წელი ფასი 1 ლარი

ვალენა – სალომე ჯიქია
ალბინო – ლონდონელ რინტერი

კოვენტ გარდენის სცენა სალომე ჯიქიამ გააცოცხლა

უნიკალურსმა ქართველმა მომღერალმა სალომე ჯიქიამ მცირე ფრაზი შეძლო მსოფლოს ცნობილი საოპერო თეატრების ყურადღების მიპყრობა. პირველად მას კოვენტ გარდენში სამი წლის წინათ მოუსმინა ლონდონის საზოგადოებამ. მაშინ ის მოცარტის „მითრიდატე პონტოელში" მითრიდატის ვაჟიშვილის სიფარეს პარტიას (მამაკაცი სოპრანო) მღეროდა. 2019 წლის საოპერო სეზონში მოცარტის „Così Fan Tutte"-ში ფიორდილიგის პარტიის შემსრულებლად მიიწვიეს.

„კოვიდის გამო ხანგრძლივად გამოკეტილი კოვენტ გარდენის კარი მხოლოდ 15 სექტემბერს გაიღო მოცარტის „ჯადოსნური ფლეიტით", რომელშიც ქართველი სოპრანო ამმინას პარტიას მღერის. ბოლო სამ სეზონში სამეფო თეატრში მოცარტის სამი ოპერა დადგეს და არცერთის არ ჩაუფია სალომე ჯიქიას მონაწილეობის გარეშე.

თანამედროვეობის უდიდესი საოპერო რეპისორის დეივიდ მაკვიკარის „ჯადოსნური ფლეიტა" ამ ოპერის საუკეთესო დადგმად არის აღიარებული, რომელიც პირველად 18 წლის წინათ განხორციელდა. მას შემდეგ მაკვიკარის ეს დადგმა მეათედ განაახლეს, იმდენად მოსწონს იგი მსმენელს.

კოვენტ გარდენში ამჯერადაც მსოფლიო საოპერო ხმების ნამდვილი თანაკარსაკლასელები შეიკრიბა. ბრენდა რაე, ბერნარდ რიტერი, კრეიტოფ ბასუნეი, დანიელ ბელე, ჰეგი ლი, კატრინ ლევეკი, პიუ მოტტაგი რენდელი, ჯეიმს ალადი, დეივიდ სუარი, პარი ნიკოლა.

ამ დღეებში ლონდონის არაერთი გამოცემა გამოეხმაურა „ჯადოსნური ფლეიტის" განახლებულ ვერსიას და არცერთ რეცენზენტს არ გამოურჩენია სალომე ჯიქიას აღნიშნა ამმინას როლში.

უდავოდ დიდი მოვლენაა, როცა კოვენტ გარდენი ამდენნაირანი იძულებული პაუზის შემდეგ იხსნება, სიამოვნებით მიდიხარ. ამ სიხარულს გასაზიარებლად. ქართველთათვის კი ორმაგი დღესასწაულია, როცა სალომე ჯიქიას ტრიუმფის მომშე ხდები.

რომელი მომღერალი არ იოცნებებდა დეივიდ მაკვიკარის დადგმაში მოხვედრას? სალომე ამ მხრივ მართლაც პრივილეგირებული ხელოვანია. მისი ხალასი ნიჭიერება განაპირობებს ამ პრივილეგიას.

სალომე ჯიქია 4 ოქტომბერს დაასრულებს თავის ლონდონურ ტურნეს.

ნლის ბოლოდან და გაისად კი მის ლიტეის, გენუის, ფლორენციის, ნიანტის საოპერო თეატრებში ელიან.

გიორგი ღალიაშვილი
ლონდონიდან

კულტურა როგორც ერთიანობა

ეს უნდა ნახოთ – ილია ჭავჭავაძის ლიტერატურულ-მემორიალური მუზეუმი თბილისში, ივანე ჯავახიშვილის ქუჩაზე: გამოსათვა ჩვენს კულტურულ ცხოვრებაში.

ალბათ ბევრი ვერ წარმოიდგენდა, თუ შესაძლებელი იქნებოდა შენობის აღდგენა-შეკეთება ისე, რომ მაქსიმალურად ფიფაფიცო დაცული ძველი და დანშნულება მისცემოდა ახალი, თანამედროვე, მომზიდველი.

ჩვენ გვახსოვს, როდესაც ილია ჭავჭავაძის დაბადების 150 წლისთავის აღსანიშნავად, 1987 წელს, გაიხსნა ეს მუზეუმი.

მაშინ გვიხაროდა.

დღეს გაოცებული ვარ.

თბილისის მერიის მუზეუმების გაერთიანება, რომელშიც, ილია ჭავჭავაძის ლიტერატურულ-მემორიალური მუზეუმის გარდა, შედის ნიკოლოზ ბარათაშვილის, ზაქარია ფალიაშვილის, მიხეილ ჯავახიშვილის, გალაკტიონ ტაბიძის, მერაბ კოსტავას, ვახტანგ ჭაბუკიანის, კოტე და სოსო ნერეთლებისა და თოოლინების მუზეუმები, მიზანმიმართულად, თანმიმდევრულად ახორციელებს აღდგენა-განვითარების გეგმას.

ილიას მუზეუმთან ერთად, აღდგენილია ნიკოლოზ ბარათაშვილის მემორიალური სახლ-მუზეუმი. იწყება მერაბ კოსტავას სახლ-მუზეუმის აღდგენა.

ეს ყველაფერი – თბილისის განვითარების პროგრამით.

როგორც მუზეუმების გაერთიანების გენერალური დირექტორი **ნინო სანაფირაძე** ამბობს, მათი უნდების მიზანია, შეინახოს, დაიცვას და წარმოაჩინოს კულტურული მემკვიდრეობა, როგორც სამუზეუმო საქმიანობის შენარჩუნებისა და საგანმანათლებლო დანიშნულების სინთეზი.

ვაჟა გეთიანელი

დაჩაგრულების მხარეს
ეკა ქევანიშვილი
გვ. 3

მსხვერპლშენირვა
დავარ ნაძმეკია
გვ. 6-7

დიპლომატის ქალიშვილი
ლანა მანველი
გვ. 7

ქარვის ლექსები
ანუკა სარუხანიშვილი
გვ. 8

მასტერ-კლასი
ვლადიმერ მაიაკოვსკი
გვ. 11

ᲘᲡᲔᲕ 12 ᲡᲔᲥᲢᲔᲛᲑᲔᲠᲡ...

„ᲡᲐᲖᲝᲒᲐᲓᲝᲔᲑᲘᲡ ᲒᲐᲜᲕᲘᲗᲐᲠᲔᲑᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲓᲐᲜᲔᲣᲚᲘ ᲒᲐᲜᲡᲐᲯᲣᲠᲘᲡᲘᲡ ᲓᲘᲓᲐᲥᲢᲘᲙᲣᲠᲘ ᲞᲠᲔᲛᲘᲐ – ᲘᲚᲘᲐ ᲩᲐᲕᲩᲐᲕᲐᲫᲘᲡ ᲔᲠᲝᲕᲜᲣᲚᲘ ᲞᲠᲔᲛᲘᲐ“ ᲬᲚᲘᲡ ᲛᲔᲮᲣᲗᲔᲯᲔ ᲒᲐᲘᲪᲐ

„ᲘᲚᲘᲐ ᲩᲐᲕᲩᲐᲕᲐᲫᲘᲡ ᲨᲔᲡᲬᲠᲘᲚᲘ ᲛᲔᲠᲩᲘᲚᲘᲡ ᲤᲘᲜᲐᲚᲘᲡᲗᲕᲘᲡ“ ᲡᲐᲯᲣᲠᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲨᲔᲥᲛᲜᲘᲚᲘ ᲤᲘᲜᲐᲚᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲛᲘᲜᲘᲭᲔᲑᲣᲚᲘ ᲞᲠᲘᲖᲘ ᲛᲘᲦᲔᲑᲣᲚᲘ ᲞᲘᲠᲕᲔᲚᲘ ᲐᲠᲘᲡ ᲩᲐᲕᲩᲐᲕᲐᲫᲘᲡ ᲡᲐᲮᲔᲚᲝᲕᲐᲜᲘ ᲡᲐᲛᲔᲪᲜᲘᲔᲠᲝ ᲙᲝᲛᲘᲢᲔᲗᲘᲡ ᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲐᲠᲘᲡ ᲛᲘᲦᲔᲑᲣᲚᲘ ᲛᲔᲠᲩ

ეკა ქევანიშვილი: „მე დაჩაგრულების მხარეს ვარ“

– ეკა, მინდა ინტერეტე თანამედროვე ქართულ პოეზიაზე საუბრით დავიწყოთ. რა ტენდენციებია ამჟამად ქართულ პოეზიაში?

– შესაძლოა, სუბიექტური ვიყო, მაგრამ, რადგან ჩართული ვარ ამ პროცესში და, ამავე დროს, გაცილებით უკეთესი მეცოდინეა ვარ, ვიდრე ავტორი, ვფიქრობ, რომ ქართული ლიტერატურა პოეზიის მხრივ ამჟამად გაცილებით უკეთეს მდგომარეობაშია, ვიდრე პროზის თვალსაზრისით. რა თქმა უნდა, ძალიან მაგარი ავტორები გვყავდა, მაგრამ ბოლო თხუთმეტი-ოცი წლის განმავლობაში გამოჩნდნენ პოეტები, რომელთა შეჩერებითაც ქართულ პოეზიაში რაღაც სიახლე შემოდგა, თითქოს ახალმა სიმამ დაუბერა, ახალი სიტყვიკა გაჩნდა და 90-იანი წლებიდან დღემდე ერთი დიდი პოეტური ეპოქა შეიქმნა. ამიტომ ამ მხრივ ძალიან იატაკისტურად ვარ ჯანსაღადაა. თუმცა მეორეა, რომ ახლა მოქეცეული ეტაპი გვაქვს, თითქოს რაღაც შეჩერდა. ახალი ავტორები უნდა გამოჩნდნენ. 90-იანების პოეტებმა და მოგვიანებით ჩვენ, 2000-იანი წლების თაობამ ჩვენი სათქმელი ვთქვით, შესაძენელი შევქმენით. ახლა ცოტა მდორე ეფიარებია, ვიდრე ახალი ავტორები გამოჩნდებიან. მოლოდინის განცდა მაქვს. ველოდები, ვინ იტყვის რაღაც ახალს და ამ სიახლეში, პირველ რიგში, ფორმას ვგულისხმობ.

– როგორია მეკითხველის დამოკიდებულება და რამდენად შესაძენელია, რომ იგი უფრო მეტად დაინტერესდეს პოეზიით?

– პოეზია ყოველთვის უმცირესობის საკითხადა ლიტერატურა იყო. ფეოდუნებსაგითად. ერთგვარი დელეკტანია, რომელიც ყველას არ უყვარს, მაგრამ მაინც ძვირად ფასობს და ცხადია, ამ შემთხვევაში კარგ და ხარისხიან პოეზიაზე ვსაუბრობ.

თავიდან, როცა დამწყები ავტორი ვიყავი, ვფიქრობდი, რომ პოეზია პოპულარული არ იყო, რომ პოეტური კრებულები ბესტსელერები არ ხდებიან. მაგრამ, დრო რომ გავიდა, მივხვდი: რა თქმა უნდა, იბადებიან ძალიან კარგი პოეტები, რომლებიც გამოქვეყნებისთანავე ცნობილი სახელები ხდებიან, მაგრამ ისინიც კი არ არიან ყოველდღიურად საკითხავი ავტორები. ამიტომ მოგვიანებით ეს დარი შემომეკონდა. ფილეი ვიცი, რომ პოეზიას ყოველთვის ეყოლება თავისი მკითხველი, თუმცა პოეტური კრებული, რა თქმა უნდა, იმუალთა გამნაკლისებისაც გარდა, ვერასდროს იქცევა ბესტსელერად.

– მინდა, ოქვენს ახალ პოეტურ კრებულზე გკითხოთ. „ლარბების ტრანსპორტი არსად გაჩერდება“. კრებულის ერთ-ერთ ლექსში აღნიშნავთ, რომ პოეზიის მოცდარეულნი წლების შემდეგ მოქალაქე-პოეტად გალაარბენენ. რას ნიშნავს, იყო მოქალაქე პოეტი და რამდენად მნიშვნელოვანია სამოქალაქო თვითშეგნების თარგმნა პოეზიის ენაზე?

– რაც დრო გადის, პოეზიის ენა მთი უფრო სახალხო ხდება და თავისუფლდება იმ ყველაფრისგან, რასაც ამაღლებულს, სულიერ საზრდოს ვუწოდებთ. ეს, შესაძლოა, ცხოვრების სტილის შეეცალა მოიტანა ან ჰპკარბულმა ტექნმა.

მოქალაქე-პოეტი, ალბათ, ნიშნავს იმას, რომ სუბიექტურად ის ყველაფერი, რაზეც ეწერ, მეც მეხება. რეალეკეის ავტორი ვარ. ძალიან ბევრი ლექსი მაქვს დაწერილი არა უბრალოდ გამოგონილით, არა პირად გრძნობებსა და ემოციებზე დაფრწნობით, არამედ ჩემ გარეთ მომხდარ ამბებზე, მიმდინარე მოვლენებზე. „ლარბების ტრანსპორტი არსად გაჩერდება“ მყისიერი რეაქციით გამნაწვეული ლექსების კრებულია. ჩვენ ირგვლივ ხდება ამბები, რომლებიც თანაბარად გვეხება ყველას. ამბები, რომლებიც მიელ ქვეყანას ანუგეშა. შეუძლებელია, იყო ამ ქვეყნის მოქალაქე, იყო პოეტი და მთაზე არ საუბრობდე. ესაა პოზიცია, რომელიც, მგონია, რომ მოქალაქეს უნდა ჰქონდეს – მას, ეისაც რაღაცის შეცვლა უნდა, ეისაც სახელმწიფო აღელვებს.

– კრებულში შესულია ლექსი „ზღარბი ამბები“, რომელშიც წერი, რომ ამბები ზღარბებივით ისესხებენან, მაგრამ მაინც გინდათ, ისინი სხვებსაც მოუყვეთ, რათა მთი გადარჩენა შეძლოთ. პოეზიის მიზანი თქვენთვის სხვების გადარჩენაა?

– ეს კონკრეტული ლექსი ძალიან კონკრეტული, კერძო შემთხვევაზე იყო. ასეთი ამბები, ბუდაში გამოკრული, ძალიან ბევრი გვაქვს. შეიძლება ნლები გიფიდეს და ვერაფის მოვუყვეთ, ვერავის გაგეზიარონ ნება, თუმცა, ამის ნაცვლად, გირჩევნიათ, წერით „ბაიშვიათებულ ამბებზე“ ან ამბებზე, რომლებიც რესტორნებთან მსახოლრებივით დგანან და გელოდებიან. რა ამბებს მოგვიახლონს კრებული და ვისზეა ისინი?

– მე მგონი, ის ავტორი ვარ, რომელიც წერს ყველაფერზე, ასანთის ეოლოფიდან დაწყებული ელთანალურ მოვლენებამდე. ასეთ ავტორად ჩამოვყალიბდი. სხეათა შორის, როცა წერას ვინყებდი, ერთ-ერთი პირველი, ცოცხალი და ცნობილი პოეტი, ვისაც ვეუბნი და დავუმეგობრდი, შოთა ნათაშვილი იყო. შოთას ყველაფერზე შეეძლო ენერგი და თავიდან ბეე მისი გვიელნის ქვეშ მოვექეცი. ესეული საგნების გაცოცხლებით დავიწყე წერა. მაგრამ მოგვიანებით ესეული საგნებზე წერა იმდენად გადართეოდა, რომ სარიალი მიმხდარ მოვლენებამდეც კი მიეგდი. ჩემი ამბები ადამიანებზე, მოვლენებზე, პროტესტზე, ნიეთიებზე, ენრმნებებზე.

– მაგრამ, როგორც ამბობთ, ლამა ზი ლეკნის დაწერა გინდათ და სწორედ ამგვარი ამბების გამო არ გამოგდით.

– კი, შეიძლება იმიტომ, რომ მარილა თავს დამმხვიან საკუთავი, უსაბრონო, დაწაგრული ამბები. და, თუ სასწორზე დადებ, ერთი მხრივ, გინათქვეთ, ბრკყვიალა ამბებს, მეორე მხრივ კი იმის, რაც ქუჭყიანია და რისი დანახვაც ძალიან არ გვინდა, ეს ანგარიში საკანონმდებლო ორგანში და იქ არაფერი არ მოხდება. სხედან ადამიანები და უბრალოდ ისმენენ. მერე მიდიან და ცხოვრებას ჩვეულებრივ აგრძელებენ. ჩვენი ყველაზე დიდი უბედურებაც ესაა: არაკეთილება, არგაზრდა. ბევრი „არ“ დაგროვდა ჩვენს რეალობაში. ამიტომ უნდა ვნერო, მაინც მეკრა, რომ თუ ნეეთი ქუა ხერგტა...

– როგორ ხედავთო, რომ ლექსი დასარულებულია?

– იცით, ამგვარი რეკეპტი, მგონი, არა მაქვს. ძალიან მოუნესერობებელი ავტორი ვარ. არ ყოფილა შემთხვეეა, ლექსს წერა დამეწყო, მერე სადმე უჯრაში გამომეკეტა და თავიდან მიეპრუნებოდეო. სხეათა შორის, უოლქვთმ, რომ ჩემი ლექსების ერთ-ერთი ყველაზე დასაამხსოვრებელი ნიშანი მათი ფინალია. ხშირად ხდება ხოლმე, ფინალური ფრაზა მაქვს, ლექსის დასასრულეი ვიცი, ამიტომ წერას თითქოს ბოლოდან ვინყებ. ამას გარდა, სათაურების შენარეკვა მახასიათებს. ეკა, რადგან ვიცი ფინალი, ლექსის დასრულების მომენტსაც ყოველთვის შინაგანად ვგრძნობ.

– როგორ დაახასიათებდით თქვენს სტილს და რამდენად ხშირად მიმართავთ პოეტურ ექსპერიმენტებს?

– ექსპერიმენტებს საერთოდ არ მოვმართავ ხოლმე. პროფესიონალურად ისიც კი არ ვიცი, როგორო უნდა იყოს ლექსნაწყობა. ამიტომ ვამბობ, რომ სპონტანური, მოფეწერგაბედული, ძალიან არაკაკურაბული ავტორი ვარ. უბრალოდ, რაღაც ამბერები, რაც მომდგა, პოეზიად იქცევი. ლექსებიც ამგვარი გამოდის – დოკუმენტური პროზისა და პოეზიის ნაზავი. ისე ეწერ, როგორც გამოდგება.

– როგორო მკითხველთათვისაა განკუთვნილი კრებული „ლარბების ტრანსპორტი არსად გაჩერდება“?

– მათთვის, ვისაც ცოტა იმედი აქვს დარჩენილი; მათთვის, ვინც რაღაც ხელმისაწვდეს ეიტს; შეიძლება მათთვისაცაა, ვინც გაბრაზდა და რაღაცის თქმა ვერ გაბედა. ეს არაა გასაბაუნებელ კრებულია და ეს არაა პოეზია, რომელსაც ერთ მშვენერ მზიან დღეს გადმოიდებთ, ნაოკიბიანეთ და კარგ გუნებაზე დადგებთო. ცოცხა სუფთანი და მნარე, ბასარი სიმართლეების კრებულია. ასეთი სიმართლეების აღიარების გარეშე კი ძალიან გაგვიძორდება ცვლილება.

ესაუბრა
ქეთი გაგოკია

გამომცემლობა „ინტელექტმა“ გამოსცა ეკა ქევანიშვილის პოეტური კრებული „ლარბების ტრანსპორტი არსად გაჩერდება“. ეს წიგნი საინტერესოა, პირველ რიგში, როგორც ავტორის ფსიქოლოგიურ-შემოქმედებითი პორტრეტი და, ამავე დროს, თანამედროვე ქართული ყოფიერების პოეტური ანარეკლი...

სანამ კრებულს მკითხველი და კრიტიკოსები შეაფასებდნენ, მანამ საინტერესოა თვით ავტორის მოსაზრებები ამ წიგნზე და საერთოდ თანამედროვე ქართულ პოეზიაზე.

ზაქარია ფალიაშვილი – 150

პირველი ქართველი კომპოზიტორი

საზეიმო მოღვაწე, საქართველოს სახალხო არტისტი (1925), ეროვნული საკომპოზიტორო სკოლის ფუძემდებელი, კომპოზიტორი, დირიჟორი, პედაგოგი ზაქარია ფალიაშვილი დაიბადა 1871 წლის 16 აგვისტოს ქუთაისში, 6-ჯ, 1933 თბილისს სარწმუნოებით ქართველი კათოლიკეების ოჯახში.

ზაქარიას პაპადო ოთხი ძმა და ერთი და. თავდაპირველი მუსიკალური განათლება ქუთაისში უფროსი ძმისგან, ივანესგაგან (1868-1934) მიიღო; ივანე საქართველოს სახალხო არტისტი იყო, დირიჟორი, პიანისტი, ორგანისტი. ივანე ზაქარიას ასწავლდა ფორტეპიანოზე და ორგანზეც დაკვრას. მამასთან ერთად ქუთაისის კათოლიკური ეკლესიის მგალობელთა გუნდში ზაქარიაც მღეროდა.

1887 კი წლიდან ზაქარია თბილისშია, ლადო აღნიაშვილის გუნდში. 1891 წლიდან თბილისის სამუსიკო სასწავლებლის სსკოლის ვალტორნაზე დაკვრას. 1895-99 წლებში ეუფლება ოკორიოულ დირიჟიორებს ს. კელნოსსკისთან. 1896 წლიდან დაიწყო ხალხური სიმღერების ჩაწერა და დამუშავება. შექმნა პირველი ნაწარმოებები.

1900-1903 წლებში ზაქარია მოსკოვის კონსერვატორიაში სწავლობს ცნობილი პედაგოგის ს. ტანეევის ხელმძღვანელობით. მოსკოვში ჩამოადასტა ქართველ სტუდენტთა გუნდი და მართავდა ქართული ხალხური მუსიკის საღამოებს.

1903 წელს ზაქარია საქართველოში დაბრუნდა და დაინყო შემოქმედებითი პედაგოგიური და საშემსრულებელო (ორგანისტი და დირიჟორი) მოღვაწეობა. მუშაობდა სამუსიკო სასწავლებელსა და ქართულ გიმნაზიაში. აქტიურად მონაწილეობდა „ქართული ფილარმონიული საზოგადოების“ დაარსებაში (1905). (პეტროგრადში ფილარმონიული საზოგადოება შეიქმნა 1921 წელს, ხოლო მოსკოვში 1922 წელს). დააარსა გუნდი და ორკესტრი. 1908-17 წლებში სასიცოცხლო ზეგდა „საზოგადოების“ სამუსიკო სკოლის. იყო აქტიური ნევრი „ქართულ ენაზე ოპერების გამმართველი საზოგადოებისა“, დირიჟორობდა სპექტაკლებს.

1905 წელს მოსკოვში გამოიყენა ფალიაშვილის პირველი რომანსები: „ახალაღნაგო სულო“; „ნანა, შვილო“, რომელიც ივანე ჯავახიშვილს მოუძღვნა. ამ პერიოდს ეკუთვნის „მრავალდამური“ (1905) სოლისტებს, გუნდისა და ორკესტრისათვის „ქართული ლტბერეგი“ (1910). განაგრძობდა ხალხური სიმღერების შეკრებასა (300-მდე) და დამუშავებას. გამოსცა 2 კრებული – „40 ქართული ხალხური სიმღერა“ (1910) და „8 ქართული ხალხური სიმღერა“ (1910).

პარალელურად, ზაქარია ფალიაშვილი განაგრძობდა აქტიურ შემოქმედებით პედაგოგიურ და საზოგადოებრივ მოღვაწეობას, იყო თბილისის კონსერვატორიის პროფესორად და შემდეგ დირიქტორი . შექმნა ოპერები: „ფაინა“, „ლაგაურა“, რომლის პრემიერაც გაიმართა 1928 წლის 16 მარტს; „ბაზრიმო ანნანანტა“ და სხვ.

ზაქარია ფალიაშვილი იყო პირველი ქართველი კომპოზიტორი, რომელმაც თავის ნაწარმოებებში განსაახოვა ქართული ერის სულიერი ძალა და მუსიკალური გენი, მან თავისი ნელილი შეიტანა მსოფლიო მუსიკალური კულტურის საგანძურში. მისი შემოქმედება ეროვნული კულტურის ერთ-ერთი უდიდესი მნიშვნელობა. მან ფუძემდებელი როლი შეასრულა ეროვნული საკომპოზიტორო სკოლის ჩამოყალიბებაში.

ხალხური თქმულება „ეფერნანი“ საუკუნოთა მანძილზე არსებობს ქართულ ფოლკლორში. აქ მოთხრობილია მუსანიშნავი უფლისწულის ბებაალიმისა და ლარან-ლაგაკი ეფერის სიყვარულის თავგადასავალი. „ბებალიმნი და ეფერი ია-ვარდია. მათი გამთბობელი მურანნი კი ეკალია“.— წერდა მალეა კალმაღე.

„მურმანს“ საუკუნეთა მანძილზე მღერის ქართველი ხალხი. „ეფერნანს“ მწერალმა პეტრე მირონანაშვილმა (ლიბერტოს ავტორი) გაუკვალა გზა მუსიკისაკენ მაშინ, როდესაც ქართული ოპერა ახლად იდგამდა ფეხს. ოპერა „ბებალიმან და ეფერი“ ქართული მუსიკალური კულტურის მწვერვალად იქცა.

მოსკოვიდან დაბრუნებული ზაქარია, რომელიც ითქვა, ქართულ გიმნაზიაში მუსიკას ასწავლდა. თავისუფალ დროს ფინოგრაფიად დადიოდა სხვადასხვა კუთხეში და ხალხურ სიმღერებს აგროვებდა. პეტრეს სთხოვა ზაქარიას, შესდგომოდა ოპერის წერას, მაგრამ მან მოოს დაიქირა თავი, უთქვამს სამგალობარეკ ეფერნანს ... — წერდა მალეა კალმაღე.

დრო გადიოდა, პეტრე თავისას არ იშლიდა, ბოლოს „ბურნალ „ფასკუნჯში“ გამოაქვეყნა ლიბერტოს ნანილი და შეძლო ზაქარიას დაყოლიება.

ორი წლის განმავლობაში ზაქარია ფორტეპიანოს არ მოკკარნია. უკუღმართმა ნუთისოფელმა შეაწყვიტა „ბებალიმნის“ მუშაობა – გარდაეცვალა მუსიკალური ნიჭით დაჯილდოებული ერთადერთი ვაჟი. მთელ დღეებს შეიღლის საფლავზე ატარებდა. ერთხელ სალამამდე ვერ მოშორებია საფლავს. სახლში დაბრუნებული, ფორტეპიანოს მისაჯდომად და მთელი ბოლმა ამოუთხიეთა. ამ ღამეს პირველად გაისმა „ბებალიმნის“ გაძარცული სულის ღაღადები“. ბებალიმის პარტია ფალიაშვილმა ვანოს არტისტულ და ვოკალურ ქარგაზე შეკერა. ზაქარია ანგარიშს უწევდა ვანოს ოპერის წერის დროს, ჯერს უგდებდა მეგობრის რჩევებს.

1913 წლის 27 აპრილს „ქართველ კლუბში“ პირველად შესრულდა „ბებალიმნის“ და ეფერის“ მესამე აქტი, 1919 წლის 21 თებერვალს კი ოპერის თეატრში დაიდგა. პირველ სპექტაკლებში ბებალიმნის პარტიას ასრულებდა ზალიანი, შემდეგ კი ვანო სარაჯიშვილი; ზურმანის პარტიას თავიდანვე ასრულებდა სანდრო ინანეიანი და კიდევაც მექმნა ამ ვანის ბებალიმნის ბუფუნჯარი ხსოვნა. ერთიერეს პარტია შეასრულა გიორგი ქორნუელმა.

1923 წლის 19 დეკემბერს პირველად დაიდგა „ფაინა“. მალეაზის პარტიას ასრულებდა ვანო სარაჯიშვილი. „ფაინი“ ვანოს დაისი გახდა, „თავო ზემო“ – მისი ბედის სიმღერა. 1924-25 წლის სეზონში მას უკვე ალაგ უმღერია.

ზაქარია ფალიაშვილი წელისა და ხელის ტკივილს უჩოდა. 1933 წელს რამდენჯერმე უფლიდგორა „ფაინსა“ და „ბებალიმნს“, მაგრამ ვინ ამ დიროიორობას! – ხელის ყოველი მოძრაობა სამნილელ ტკივილს იწვევდა. ტკივილი თანდათან უფრო იმატებდა. მკერდზე მკერვალი, ბაგარა ხოროცმეები დიებდო. მასის დამლევს ათიოდ ძმასთან, ეკიმ ანგრიფინან ერთად ლენინგრადში გაეგზავნა. ცალკე ოთახში მოთავსებს სასნნაო დაბმარების საავადმყოფოში, სადაც სახელგანთქმული ქირურგი ი. ფალეულიძე მოღვაწეობდა. დასტაკარმა „ეიბოთი დაავადებაა გამოარკვია, რაც სხვა სპეციალისტებმაც დადასტურეს. სნეულება ორგანიზმში გაგრეცელებული აღმოჩნდა, არაფერი ეშველებოდა. ზაქარია ერთი თვის შემდეგ გამოჯნერეს.

თბილისში ისევ გაგრძელდა მკურნალობა. ზაქარია ლოგინად ჩაკარეა. ბოლო დღეები მძიმე ტანჯვაში გაატარა და 6 ოქტომბერს მარადიულ ფიისში გაეფრინარდა. 8 ოქტომბერს ზაქარია ფალიაშვილის ცხედარი კონსერვატორიაში გადაასვენეს. 10 ოქტომბერს ძმებმა გამოასვენეს. ივანე ოპერაში შეეიდა. ამ დღეს „ბებალიმან და ეფერი“ იდგმებოდა, რითაც ზაქარია სამშობლოს ეშმფიდობოდა. „ბებალიმნმა“ დიიტარა თავისი შემმწყალი. ფალიაშვილი ოპერის ბალმია დაკრძალეს.

ზაქარია ფალიაშვილის გარდაცვალებამ საყოველთაო მწუხარება გამოიწვია. მთავრობამ დამკრძალავი კომისია გამოო. მუფლეს პეროსნალური პენსია დაენიმნა. სამუსიკო ტკბენკუმსა და ერთ-ერთ ქუჩას ზაქარია ფალიაშვილის სახელი ეწოდა. თბილისსა და ლენინგრადის სახელმნიფო კონსერვატორიებში მისი სახელობის სტიპენდიები დაწესდა. თბილისში გაიხსნა ზაქარია ფალიაშვილის სახლ-მუზეუმი. ოპერის ბალეი დაიდგა ბეგლეთ.

ფალიაშვილის ნანარმოებები აგებორის სიცოცხლეშივე, 1933 წლის აგვისტოში, გამოცხადდა სახელმნიფო საკუთრებად. „დაისი“, „ლაგაურაზე“ და ყველა „რომანსსნი“ საავტორო უფლება მიეხსნა კონსერვატორიას, რომელსაც ენიჭა შეეძლო ზ. ფალიაშვილის სახელთაბის ფონდი აკადემიურად ნარმენებული სტუდენტებისათვის. „ბებალიმან და ეფერი“-ზე საავტორო უფლება ბეუნაარნენეს ოჯახს.

5 თვის შემდეგ საქართველო ზაქარიას უფროს ძმას – საქართველოს სახალხო არტისტს, რუსეთის დამსახურებულ არტისტს, ოპერისა და ბალეტის დირიჟორს ივანე ფალიაშვილს გამოეთხოვა. 11 მარტს დიდი პატივით დაიკრძალა მთაწმიდის პანთეონში. მთავრობამ კონსერვატორიაში ორი სტიპენდია დაანაკუნა მისი ხსოვნის აღსანიშნავად. იმავე დღეს ოპერაში „ბებალიმან და ეფერი“ დაიდგა.

ეპიზოდები ზაქარია ფალიაშვილის ცხოვრებიდან და გარდაცვალების შემდგომი წლებიდან:

1931 წლის 31 დეკემბრის ზაქარიამ კიდევ ერთხელ ვანიკაცდა ნეტარება, ამ დღეს მეთაეკერო დაიდგა „ფაინი“.

1932 წლის 24 დეკემბერს ალ. ნუნუნავამ ხელახლა დადგა „ფაინი“. ეს იყო ვანო სარაჯიშვილის გარდაცვალების მე-8 წლისთავის აღსანიშნავი სპექტაკლი. ავადმყოფი ზაქარია ლოგინში იწვა. სპექტაკლს ივანე ფალიაშვილი დირიჟორობდა.

1909 წლიდან 1927 წლამდე ეაშეკიის ნმიდა გიორგის ტაძარში მეიეშნა და ფუნქციონირებდა მგალობელთა გუნდი, რომელიც პოპულარობით სარგებლობდა ურიცხვ მორნმუნეთა მრეკლში. 1926 წელს ზ. ფალიაშვილი დირიჟორობდა მგალობელთა ამ გუნდს, რომელმაც შეასრულა ეკლესიის ნმიდა სგალობელები „შენ ნინ ვვნახნ“.

გიორგი ლასხიშელი (1885-1915). მეშოფრები. ტაკ.: 1934 წ. „ქართველმა საზოგადოებამ პირველად მოისმინა ახალგაზრდა კომპოზიტორის ზაქარია ფალიაშვილის მიერ ახლად დაწერილებული პირველი ქართული ოპერა „ბებალიმან და ეფერი“. ოპერა, რამდენადაც ცხა სმანს ერთის აქტიდან, ნამდვილი ქართული ბუნებისაა, ლამაზი და მომხიბლავი ზეღაფიები, ბგორედ და აღმაფოთოვნებელი ხოროუეანი. მეტად სასიამოვნოა და ნაზი არიები ბებალიმან და ეფერისა, საუკეთოოა საფინალო ხორო ქესიმე მოქმედებისა, აგრეთვე ცალკე შესრულებულია ეაეერნანი. ბებალიმნ აქტიდან მშეენიერია ეკარტეკეი და ხორო. „ფიფეი ბბიი მეფეს“, ჩვენი ბაროი, საუკეთოო მარგალიტებია, რომელთაგან ნამდვილად აატეკია ნიფიერი შემოქმეედის ძალა...“

1937 წლის 2 იანვარს საეეკიოერო მბატარებლთა ოპერისა და ბალეტის ფასი მოსკოეში ჩაეიდა. 5 იანვარს „დაისთან“ ფიინეო დეკადა. გაზეთებმა საერთო სათაურით აუწყეს ქეეყანასა: „ფლეს ინყება ქართული ხელოენების დეკადა“. წერდნენ: „საოეანილსტერო ხელოენების ნინაშე ურთულესი ამოცანებ ფალ ეზეეში ფორმალიზმისა და ნატურალიზმის გადმონაშთების აღმოსაფხვრელად, ქართული ხელოენების ნარმოშობადგენელთა ჩამოსეეფა მეტად დროოეი და სასიხარულოა“.

„სოოეეზოგამ“ გამოსცა ოპერისა და ბალეტის ფოტოფანიტატურების ალბომი. გამოცემელთა „ისკუსსტეო“ რუსულ ენაზე დაბეედა „ხალხეთელოეს ხელოენება“. გაზეთმა „ენრადეკ“ კრებულის გარეეეეას დიდი ნანილი მოუძღეა. „სოოეეტსკაია ისკუსსტეო“ ნარკვეეე „ეოოთა რუსთაველის ხალხურობა“-სათან ერთად დაბეედა ქართელი ხელოენებისადმი მიძღეენილი წერილები. „სოოეეტსკი არტისტში“ სახალხო არტისტი, ცნობილი დირიჟორი ს. სამოსეეი თავის პირველ მსსნალეეებელს ზ. ფალიაშვილს ალოგბდნა.

ფეკადის სამეეტალოოს ბილეთები ერთი კვირით ადრე გადაეეეკ დიდი თეატრის სალარო. ბილეთებზე საზოგადო ორგანიზაციებსაგან ბეეერი განაეეხდოდ შეეიდა, აგრეთეე უცხოელთა სალარეოებიდანაეკ. მაღალ ხიბრის ეიტრნენები ფოოკაამოეეენები მოეეყო.

მთავრობის ლოგაში ი. სტალინი და მისი თანამოსაგრენი სხედან. სტალინი სიამოენებით იღიმებდა და ბეედაასმით გაკაცქეერის სკეენას.

დირიჟორი ტამმო შეაზანზარა. ბის, ბისს! გისმა ყოეელი მხრიდან. ე. ჯეარამაძისა და ი. სუხმეეელის ოსტატობამ ღონისეეელი შეფასება მიიკო. ნ. ეეეე

თამაზ ნატროშვილი

რომელია მართალი?

... იყვნი ფერი ქართველი: მხიარულებსაო, მწყაინედ შენიშნავს ძველი ქართველი მემატიანე თამარის გარდაცვალების გამო. მაგრამ ფლეშელ საკმაოდ ითელება, თუ სახელდაბრ რომელ ფერს გამოეთხოვა ნუთისოფელს უპირველესი და უფიალესი ქართველი ქალია ბოროს.

პირველპირ თვალი გიკიჭერდებათ, როდესაც გადადაურცალეთ ჩვენს მეცნიერთა ბრძოლებ ამ ამ მოკლენის სხვადასხვანაირ დათარაფებას ნაანყალნთ. რომელი თარიღიც გნებავთო, ის შეგეფდებათ, დანუფეტ 1201 ნლიდან და დამთავრებულ 1216 ნლით. საოცარია, არა? თითოეული ავტორი სხვადასხვა ნყაროს ეყრდნობა, მაგრამ ნყაროთა შორის თანხმობა არ არის, თითოეული მათგანი ჯეროვად დგას თავისაზე და განსხვავებული თარიღს გვანდენს.

უეცნიერ ნყაროებს ბაა რა უნდა მოეკითხოთ, როდესაც თვით ქართველი ნყაროებიც არ გადაჭრნენ ერთსულოვანებით. ასე მაგალითად, ლაშა-გიორგის დროინდელი მემატიანეც ალნაშნავს, რომ თამარი გარდაიცვალა 1207 ნელს; ფამოთაქმენრული ცნობით, „რაკამს მიიცვალა თამარ, იყო ლაშა თერამეტსა ნლისა", მაშასადამე, ეს იქნებოდა 1210 ან 1211 ნელი. ხოლო თამარის პირველი ისტორიკოსის მიხეიფთ, თამარ მეფის გარდაცვალების თარიღი დაახლოებით 1213 ნელი უნდა იყოს.

2. ისევ „ნუმიზმა"!

ერთი თარიღის სათვლელება კელაავე საიდუმლეთად დარჩებოდა, რომ არ არსებობდეს სისაბურო მეცნიერების დამმხარე დარგი – ნუმიზმატიკა. სიდან ნარმოდგება ეს სიტყვა? ბერძნულად „ნომიზმა" (ლათინურად „ნუმიზმა") ფულს ჰქვია. ფულის ნიშნს ანუ მონეტას ბემსნაველეთ მეცნიერებს ენოდება ნუმიზმატიკა.

მონეტებს ორი მხარე აქვს: შუბლი და ზურგი. შუბლზე თავსდება გამოსახულებათა ან ზედწერილთა მნიშვნელოვანი და საყურადღებო ნაწილი, ხოლო ზურგზე – მეორეხარისხოვანი ზედწერილები და გამოსახულებანი. მათი ყოველმხრივი შესწავლის შედეგად ნუმიზმატები ავსებენ ჩვენს ცოდნას იმ ეპოქის შესახებ, როდესაც გამოუშვეს ესა თუ ის მონეტა, ამდიდრებენ ჩვენს წარმოდგენას იმ ქვეყნის შესახებ, სადაც ეს მონეტა იყო მიმოქცევაში.

საყოველთაოდ არის ცნობილი ბერძენი მოკანდაკის პრაქსიტელეს ქანდაკება, რომელიც გამოსახავს ძველ ბერძენთა ვაჭრობის ღმერთს ჰერმესს ყრმა ფიონისეთი მარცხნა ხელში (დლონის ეფინია და ვენახის ღმერთად ითვლებოდა). ფამთა სიავემ მარჯვენა ხელი შემოამტვრია ჰერმესს. გაჩნდა კითხვა: ნეტაგი რა ეჭირა მას მარჯვენა ხელში? ფიქრობდნენ, ყურძნის ტაფავნი ეჭირაო; მაგრამ ეს მხოლოდ ვარაუდი იყო და ვარაუდადვე დარჩებოდა, რომ არ აღმოჩენილ მონეტა, რომელზედაც გამოსახული იყო სნორედ ეს ქანდაკება: ჰერმესს ანეული მარჯვენა ხელში მარნილა ყრმა ფიონისეს.

მონეტას თავისი ნელილი შეაქეს მორეული ნარსულის სურათების აღდგენაში. ასეა ყველგან, ასეა ჩვენშიც.

მეშვატიანე მონეტა

„ქართული ნუმიზმატიკური ძეგლები ზუსტად და პირუთვნელად ასახავს ჩვენი ნინაპრების ბედ- იღბალს და ჩვენი ქვეყნის გმირულ, რთულ თავგადასავალს", – აღნიშნავდა ცნობილი ქართველი ნუმიზმატი დ. კაპანაძე.

ამ მხრივ განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ერთი მაგალითი, რომელსაც ნამოვიგონებენ.

VI საუკუნეში აღმოსავლეთი საქართველო სასანურ ირანს ემორჩილებოდა და, ბუნებრივია, რომ მიმოქცევაში იხმარებოდა სასანური მონეტა. მის შუბლზე გამოსახული იყო ირანის შაჰის პიროსი, ხოლო ზურგზე – ცეცხლთაყვანისმცემელ სასანელთა ემბლემა, საკურთხეველზე აგიზგიზებული ცეცხლი, რომელსაც ორი მეჩიონარეებული მცველი დარაჯობს. დროთა მსვლელობაში მონეტება თანდათან იცვლდა სახეს. ირანის შაჰის გამოსახულებანი ველარ ითმენ ქართველ მეფეთა სახელები ეჯრნდა. ხოლო საკუთხეველზე აგიზგიზებული ცეცხლის ადგილი დაიჭირა ჯვარმა (ეს ეროვნული ემბლემაც იყო ქართველებისათვის). მონეტამ ზუსტად და თანმიმდევრობით ასახა სასანურ ირანთან ბრძოლის დასაწყისიც და დასასრულიც.

რომ არ მოგვეპოვებოდეს ნერილობითი ნყაროები საქართველოში ხვარაზმელთა შემოსევაზე, ნუმიზმატიკური მასალა გვეტყოდა:

ყოდა თავის სათქმელს და მიგვახვედრებდა ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში მომხდარ უბედურებას.

ჯალალედინის სიძა

არსებობს მონეტა, რომელიც არც გარეგნულად და არც შინაარსით ქართული არ არის, მაგრამ იგი მოყრილია თბილისის ზარაფხანაში და მასზე აღბეჭდილია სახელი ავად სახსენებელი ჯალალედინისა. მონეტის შუბლზე ეკითხულობთ: „სულტანი უზნაესი", ხოლო ზურგზე ასეთი ზედწერილია: „განაადიდოს ღმერთმან დიდება მისი ბანაგარმოს ჩრდილი მისი და განაამტკიცოს კეთილდღეობა მისი".

როგორც ჩანს, თბილისის აღების შემდეგ, ხვარაზმშაპ ჯალალედინს, სხვა ნადაკეთთან ერთად, ხელში ჩაუვარდა სახელმწიფო ხაზინა, რომელიც საკუთარი მონეტების მოსაჭარელად გამოიყენა (ხვარაზმელთაგან თბილისის აღებისა და მონეტის მოჭრის თარიღი ერთი და იგივეა, სახელდრობ 1226 ნელი). ჯალალედინის ბრძანებით ქართული ფულის მთელი მარაგი თბილისის ზარაფხანაში ხელახლა გადაამუშავეს, თითოეულ მონეტას ახალი სიტყვა გაარტყეს და ქართველ მეფეთა მონეტები გადაადქიცეს „უზნაესები სულტანის" მონეტებად.

ხვარაზმშაპმა თავისი ბულის ნაგილი მხოლოდ მონეტაზე ისოროსა. საკართველოს მეფის ქეკუნერდრეშთა გადაქცევა „უზნაესი სულტანის" მონეტად შეეძლებელი აღმოჩნდა. მაგრამ პირნმინდადან ეეჭვა მონეტებში დაიმინა სასანურ ხმაურმშეულმა? გადამთელმა. უცხო მფლობელის საკუთრებად ქცეული, სამეფესელი და ხმაურმბობილი მონეტები მაინც ამერიკებენ, ყრუდ მოგაანეფდნონ ხმა და თავისი ნამდვილი ნარმობობა გკამენონ.

დიახ, ისინი ჯოუტად ეხლაეუქმნიან თავის „ქართველობას". ხსენებულ მონეტებზე ჯალალედინის სიტყვა ქვეშ ხმირად არის შემორწერილი ლაშა-გიორგისა ან თამარის ფულის დაუშნიანებელ ნარნერთანი ნანყვეტები.

„ გაბაპშმოდანებენ" მონეტებს არ დაეკარნეტიათო, თუ ვის ემსახურებოდნენ და ვის ადიდებდნენ. მხეოდაც დამპაროსებენ ეერ ამოუშანთავს მათი მეხსიერებიდან ბრნყინვალე ნარსული.

ოჰ, ეს ზედწერილები!

ქართული მონეტები ლაკონიურად მოგვითხრობენ იმ საშინელ ბრაგედიას, თავს რომ დაატყვდა საქართველოს XIII საუკუნეში, ქეკეანის ბედ-იღბალთან ერთად, სულ მოყლე ხანში. ზკეკეთრად იეკეკეს მონეტის გარეგნობა და ზედწერილების შინაარსი. თუ თამარისა და ლაშა-გიორგის მონეტებზე მოთავსებული ზედწერილები ეამთირნეკეა ამსო ტატუტენთთა და მეფიდერო ეპიიეტებით („მეფეთ-მეფეთა, ზეეენნა ქეკეანისა და სარნმუნოებისა, მეყსის მახეიდა..."), მათთ-უახლოესი ეემეკეიდრენის მონეტებთა ზედწერილები შეპალალეთა დამმეყარენელი ეეითეტენი (მეგალიადე, „მსოფლიოს მფლობელის ყაენის მონა, დიადი მეფე"), რომლებიც ზეენდაბეთდ და გეფლრნეკელად ღალადენენ ყეკეთეენენ სახელმნიფოს თაეარეფადმეკეე დაკანებას ძლეკეამსილეენის მნეეარეალიდან დაკანინების ეფსკერეენი.

ხმირად მონეტებზე მოთავსებეენ ზედწერილები ისეთ ცნობებსაც ზეიცავს, რაც მატიანეში არ შემონახულა. გარდა ამისა, მონეტებს, როგორც ნყაროს, ის უპირატესობა აქვს, რომ იგი სახელმნიფო საბუთია, მოდნეკეთ ჩვენამდე უცვლელი სახით, ხმარ შემთხვევაში – მრავალ ეგზემპლარად. იგი არ დაუმახინენეთა გადამნერის კალამს, იგი არ არის გამხეკეალეთი ისტორიკოსის მეკერძოებით და დაზიგეეულია მისი ენდენი ინტერესებისგან თუ შეგნებეთ სიყალბისგან. მონეტა ძუნნად, მაგრამ ობიექტურად ასახავს ამა თუ იმ ისტორიულ მოვლენას.

მონეტაზე აღბეჭდილი ზედწერილის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს თარიღი, რომელიც მონეტის მოჭრის დროს მიგვითითებს. მაშასადამე, მონეტის ზედწერილები ძეირფასი მასალა ყოფილა ქრონოლოგიისათვის.

ქრონიკონი ულ-1210

ქართველმა აღმოსავლეთამეცნიერემ გ. ჯაფარიძემ ერთი თარიღის საიდუმლოების ამოსახსნელად ყურადღება მიაქცია ნუმიზმატიკურ მასალას და ახალი შუქი მოპფინა ამ მარილაც ბურუსით მოცეულ საკითხს.

მკვლევრის მიერ შესწავლილი ნუმიზმატიკური მასალა გადაჭრით უარყოფს

ზოგიერთი ნყაროში მოცემულ თამარის გარდაცვალების თარიღს (1207 წ.); თამარ რომ ცოცხალია 1207-ის შემდეგაც, ამას თვალნათლივ ამტკიცებს 1210 ნელს მიჭრილი ხახელით მოჭრილი სპილენძის მონეტები.

მონეტის შუბლზე მოთავსებული თამარის ხელრთვის გარშემო არის ზედწერილი ქართული ასომთავრული (დაკარგამეტეულად): „სახელითია ღეთისთა ინება ქუდი ვერცხლისა ამის ქორონკონსა ულ" (ქორონკონი ულ ანუ 430 უდრის 1210 ნელს); ნუ გაგიკვირდებთ, რომ სპილენძის მონეტა მონაალილია „ვერცხლად". ეს სიტყვა იმ ხანებში ალნიშნავდა ფულსაც.

მონეტის ზურგზე მოთავსებეენა ხუთსტრიქონიანი არაბული ზედწერილი: დიდი დედოფალი, დიდება ქვეყნისა და სარნმუნოებისა, თამარ ასული გეორგისა, მეფისა შეენე, ანნმტკიცოს ღმერთმან ძლევანი მისნი". გარშემო ასევე არაბულად: „ამრაველოს ღმერთმან დიდება, მისი, გაანამტკიცოს ძალოვნ მისი მფარველთა და შეენე იყოს მისი ნარმმატებისა" (ქართულ მონეტებსაე არაბულ ზედწერილს ინმაქმ ათავსებენენ, რომ ეს ფული გეერკელეენენელოდეს მთელს მაშმადიანურ სამყაროში).

ნარმოდგენენთა თამარის სახელის რაიმე მიზეზით გაჩენა 1210 ნელს მოჭრილ მონეტებზეეს, თუკი ის 1207 ნელი გარდაეცალა.

მონეტის მოჭრის უფლება სახელმნიფოს ეკუთვნოდა. თვით საკართველოს ხელისუფლება 1210 ნელს მოჭრილი თამარ მეფის მონეტით გეკეენენს სუკეენეთა სილრმიდან, რომ თამარი ნამდვილად ცოცხალია 1210 ნელს.

ნუმიზმატიკური მასალის გათვალისნინებით შეიძლება დადგენდეს თამარის გარდაცვალების უტმეყარი თარიღი, რადგანაც ირანის ლაშა-გიორგის მიერ 1210 ნელსეკე მოჭრილი სპილენძის მონეტებში.

მონეტის შუბლზე ეკითხულობთ: „გეორგი, ძე თამარისა", გარშემო კი ნერია: „სახელითია ღეთისითა ინება ქუდი ვერცხლისა ამის ქორონკონსა ულ" (ე. ი. 1210 ნელს): მონეტის ზურგზე არაბული ზედწერილია: „მეფეთა მეფე, დიდება ქვეყნისა და სარნმუნოებისა, გეორგი თამარის ძე, მეყსის მახეიერ".

ლაშა-გიორგის სახელითაა მოჭრილი ამავე ფულ (430) ქორონკონით დათარიღებული სხვა ტიპის მონეტაც, რომელზედაც არის მითითებული აგრეთვე პიჯრის (ანუ მაშმადიანური ნელთალერიცხვის) თარიღი, სახელდობრ 606 ნელი. იგი იწყება 1209 ნელის 6 იელისს და მთავრდება 1210 ნელის 24 იენისს. მაშასადამე, ხსენებული მონეტის მოჭრის დრო 1210 ნელის პირველი ნახევარი ყოფილა.

ამრიგად, მოგვეპოვება 1210 ნელით დათარიღებული მონეტები, როგორც თამარისა, ასევე ლაშა-გიორგისა. დედა-შვილის მონეტები ნარმოადგენს დამოუკიდებელ სამონეტო ტიპებს. ერთი თამარს აცხადებს მეფეთა მეფედ, ხოლო მეორე – თამარის ძეს ლაშა-გიორგის.

იმდენად დამაჯერებლად ითელებოდა თამარის გარდაცვალების აღიარებული თარიღი (1213 წ.), რომ ერთმა ფრიად გამოცდილმა ნუმიზმატმა ლაშა-გიორგის მონეტის საფუძველზე დასაკენა, 1210 ნელს თამარმა ძალაუფლება გადასცა თავის ვაჟიშვილს და თვითონ კი მონასტერში აღაკვეცა!

ეჭვმიუტანელი დოკუმენტები

ლაშა-გიორგის საკუთარი სახელით მონეტების მოჭრა შეეძლო სახელმნიფოო გადაწყვეტილის ანდა ფეოდის სიკეთილის შემდეგ. თამარის ტახტიდან ჩამოგდებისა და „მონასტერში აღკვეცის" თაობაზე არავითარი, არც სარნმენო და არც საეჭეო საბუთი არ გაგვაჩნია. ლაშა-გიორგის მონეტის მოჭრის მიზეზად უნდა ვიგულისხმოთ მხოლოდ და მხოლოდ თამარ მეფის გარდაცვალება.

ყოველ ფიდესა თუ მცირე სახელმნიფოში მმართველის პირველი საზრუნავი იყო ეხლითა თავისი სახელი მონეტაზე. ფული სნორად ვრცელდებოდა ბაზარში, ვაჭრებს მიაქონდათ შორეულ ქვეყნებში.

ფეოდის გარდაცვალების შემდეგ ლაშა-გიორგიმ, სამონეტო საქმეში არსებული წესის თანახმად, დაუფიქნებლივ მოჭრა საკუთარი მონეტა, რომელიც ამცნობდა ქართველ და არაქართულ მოსახლეობას, საქართველოს სახელმნიფოს ფარგლებში და მის გარეთაც, რომ საქართველოს სამეფო ტახტზე ავიდა ახალი მონარქი.

ჯ. ჯაფარიძის დასკვნით, ნუმიზმატიკური მასალა თვალნათლივ ეკე ეემეიოტენლად მეტყველებს, რომ თამარ მეფის გარდაცვალება და ლაშა-გიორგის გამეფება მოიმდინარეობა 1210 ნელის პირველ ნახევარში.

ზეგიხსენებენეთი თარიღის უტყუარი და პირუთვნელი მოწმენი – სპილენძის მონეტები მინაში რიგი მარხია, ისინი მუზეუმში დაცული, ნუმიზმატიკურ ნაშრომებშია აღნერილი. ასეთ ფასდაფასებელ მონეტეთა არაფერად ჩაგდება მხოლოდ ღალატი იქნებოდა ქეეშმარტეტისა.

დავრ ნაჭყებია – ცნობილი ადგილი მწერალი.
დაიბადა 1960 წელს. მისი ნაწარმოებები თარგმნილია ქართულ, რუსულ, ესპანურ, გერმანულ, სლოვენურ, სომხურ და სხვა ენებზე.
დაამთავრა ბიბლიოლოგ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგ ფაკულტეტი.
რამდენიმე წლის წინათ ქართულ ენაზე გამოიცა მისი რომანი „ლაბის ნაპირი", რომელიც თარგმნა ბეთრან ოდი

ტყვეს. ფეხები უკან რჩებოდა. შიშმა, რომელიც დაბეჯითებულის პირველივე ნუთიდან დაიეფეთა, სრულიად დაიმორჩილა. ჩვენ უკვე მიეთარეججით მას. ბოლოს ბაგარა ბორცვზე დავიყენეთ. ძლიერ ტორტმანებდა.

– თითქოს ჯერ კიდევ ცოცხალია, მაგრამ უკვე გვამივით მძიმეა... – ჩაილაპარაკა აკოშნიბულმა სლვიეკმა.

ზაური მისგან რამდენიმე ნაბიჯის მოშორებით დადგა და ავტომატის ჩახმახი გაანჩარეხა.

დაზაფრული სვანი თვალს არ უჯერებდა, ძლივს სუნთქავდა. როდესაც ზაურმა ავტომატი დაუშიშნა, მან პირი ფართოდ გააღო და გამაყრუებელი ხმით დაიკივლიალა.

– და-ა-ა-ფ!!! და-ა-ა-ფ!!! და-ა-ა-ფ!!! ამ ერთი სიტყვით მან გამოოქვეა ყოველივე ის, რაც მთელი დღის განმავლობაში, სანამ ჩვენ მოგვყვდა, ანაშემდგ და ანაგგაურეკნი, ფი მან ხელსაყოფლები სახეზე ეფარა ერთ ოგრმნოოგა. მზერა მოპარდაბარე ბორცვის ძირამდე სახლის მიმოცალო.

– ერთი ტყვეის, მეორის, მესამის... და ბოლოკეშია, რომლებმე დანეფული დაგვყოლეურეფდნენ, რამდენიშეეკერ გადაგაოოოს სროლის გამაყრუებელი ეეეო. და სადაც, ცაზე თუ ზღვაში, მიაყენეს გასროლის ხმები, მეოე კ ითითქოს დამშეიდნენ, ისეთი იერი მიიღეს. სვანს ბგერაც არ დაცდენია – მან ხომ თავისი უკანასკნელი ყეერილითი ყვეელფერი მანამდე გამოთქვა.

ჩუმმად ეიდეკეით. ამას ზაურისგან არ ეველოდინ. არასოოდეს გეინახავს ასეთი ზაური...

ზაურიც დუმდა, მისი უსამეველოდ დამძიმებული ავტომატი თითქოს კეკლე ცახცახებდა.

ზაური სადღაც შორს, ძალიან შორს იეურებოდა:

– ასე მოგიხდება, შე ბურტალო, შენა...

ალხასის საფლავთან მისი სულის მოსახსენებელად თითო ჭიქა ღვინო დალეული, ჯორკოზე მოკიდებული სიგარეტი დაეტოვეთ.

იქ კი, სადღაც მაღლა, ხეეს ეფოთ, ჩვენგან მოპარდაბარე ეიცადონ აღმსრთზე, ეზეერგიულად მიბობლავდა სვანი.

2-ადა ნაგა – ფედ

ავხაზურიდან
თარგმნა
გურამ ოდიშარიამ

ᲓᲘᲙᲚᲝᲜᲐᲒᲘᲡ ᲥᲐᲚᲘᲨᲕᲘᲚᲘ

ᲚᲔᲜᲐ ᲛᲐᲜᲓᲔᲚᲘ

სტეფრების ნასელფდან სათოზ მეტი იყო ვასეული. ის კი, ისევ ისე გარნნდებული, ჟუალაეეეი პატარა სუფრასთან ფეხმოხვეულმთი ფეფდა და ფიქრობდა. ფრთის ქოლგები ეეეს ეეფრნდეა. ან ეი რა ანბრი ჰეფდეა ფრთის, მაშინ როდესაც მის სულში ეუოოეკანნა სიცარიელე სუფეეედა. ეორეანში ბაოოლინრის „ეორანის ხიდი" ამოეტეტტეფდა.

ოთხმეხი უკვე ეგვრინაფდა ჩამიბნელდა. ეუეერდა ფანაერენი: ფაფ ბეშოსეფმა ეგმეფელი მანქანის ფარეფის შუქს ჯერ ქერი გაანათა, მეორე ბორალის ანეკი ააკიცქაფა ათისაფრად. ნამოონია. ეგბუეეეეეთ ფეეტები ნელა ამმორაეი და საეარალის სახურგეე ბეეეეფ ფაერნდნთ, სეეეეეს-სეეეეებით მოოდა ფანეკარსთან. ეარეთ ენეეემა, ოთხმეხიე ნეყანეს სენი ოერმნოოოგა. მზერა მოპარდაბარე ბორეე მხრიან მდეკარ სახლეეს მიმოაკეო. გაეეიკრაოეეეეეეთ სარკეეეეს მოლმა, ალბათ, ბეეეეეე

ქნუტს სკუენიქსი

ლილი

ვით ალუფლის ხეს კენწეროზე მარტოუფლად
სულ ბოლო კენერა – იმვითთ ან უკვე ხილი,
შემორჩენია ჩემს გაცვეთილ პერანგს ჯქამდე
უკანასკნელი ლილი.

როცა წინ აღარც ნობათია, აღარც იმედი,
მძიმდება ტკივილი, ირევიან თალხი ფერები.
ჩემი პერანგის საკინძეზე შენს დაკერებულ
ლილს ვეფერები.

წლების, შიშმილის ჯიბრზე,
ჯიბრზე სიზმრის და თოვლის,
შენ მიმაკერე ძარგამძვრალი ცხოვრების კიდეს
უკვდავების და ტრფობის ძაფით – წინარე ყოველს.

დღე სძლია ღამეს, მე გავცქერი ერთადერთ სარკმელს,
შუქის ციმციმით რომ მოელის ახალ განთიადს.
ო, ეს სარკმელი კი არ არის – ჩემი სიცოცხლე
შენს დაკერებულ ლილში ანთია.

* * *

ვინ იცის, იქნება,
ჯერ დღეს, დაუდგე მე თავდაყირა
და დავინახო, ეს სამყარო
როგორიც არის.

* * *

სულ ერთადერთი ასანთის ღერი,
კაცს ჭკუაგახსნილს იგი ეყოფა.
ის გზას გაიგნებს ხელის ფათურით –
მწიდ ეყოფება თავად სიბნელე.

* * *

საყვარელია სამშობლო ჩემი –
სულ რაღაც ორი ხელის დადგმა.
საყვარელია სამშობლო ჩემი
სულ ორი ხელის სითბო ეყოფა

ღრმაზე ღრმა არის სამშობლო ჩემი –
ის იზომება მთელი სიცოცხლით.

* * *

ვიცნობდი ერთ კაცს
შავი იყო ის ჭაობივით

ვიცნობდი ერთ კაცს
სლიპი იყო ის ჭაობივით

გაუფრანავი
ცივი იყო ის ჭაობივით

ვიცნობდი ერთ კაცს
ჭაობივით ღარბის და შიშველს

იგი მომიყვა
ერთ დიდ ჭაობს ბაგესო სამყარო

მაგრამ სამყარო მშრალი მთაა
ყველაფრის შუა

* * *

წვიმა აღსავსე არის ნაღველით
ის უგემოა და უფერული
ის ძლიერია როგორც ანთება
როგორც სიკვდილი
როგორც ეფო უხანგრძლივესი

გთხოვ დამშრთო ნება
რომ იმ წვიმას
ვეწვიოთ ერთად

* * *

სადა ხარ ახლა ამ ველურ ქარში?

სადა ხარ,
ჩემი ლუქსის ნახევარო,
ჩემი სარეცლის ნახევარო,
ჩემი ღიმილის ნახევარო!

სადა ხარ, ჩემო მარჯვენა ფრთავ,
როცა მარცხენას ქარი მიწვნავს.

ოფლიანიო გვრნიან ლოგრეკ

შენ არ გიყვარდა ლიმუნინები და ოქროშიაც მატლი იპოვე,
არისტოკრატის ტკინში ტკეივის და მარმარილოში სიდამპლეს
ქვრეტდი.
გიყვარდა შინდის გულსაბამები, კანფეტის ფორთი ნაკერი კაბა –
კაცურკაცური, ვნებებით სავსე და პოეტური მოუსაფრობა.

გიყვარდა ზღვების, ცხენის ოფლის და ველურ ფასმინის
მძაფრი სურნელი,
მგრეხელის ქაძკათა მკერდი და ქუაჩლილთ გამავებული
მჭეფლის ხელები.
შენ ნაგიშლია ზღვარი ფსაღლუნსა და პეტენერას
შორის ერთბაშად,
ზღვარი, რომლითაც ვმოკნებოდ გარსია ლორკა ლოპე დე ვეგას.

ესპანეთსა და მსოფლიოს შორის, მეტიც: სისხლსა და ამ
მინას შორის,
ფანდარმთა თოფებს და მთვარეს შორის, ალეისტოს ცაზე
რომ ამოცურდა.
ზღვარი შენს სიყვდილს და ჩემს გაჩენას შორის, დიახაც,
შენ ნაგიშლია.

თქვი, ვინ ფაკი შენ ესპანეთის დედებისათვის – ტორერო? ხარი?
ვინ უნდოს... ჯერ ისევ ბორგავს გრანადა – ამფითეატრი
მნვანით მოსილი,
და ამიტომაც მოგკლეს იქ, სადაც ყველაზე უფრო
მძლავრობს სიცოცხლე.

ნოული

მე არ ვიღლები, აღარა მაქვს უკვე ფეხები,
არ მკლავს წყურვილი, უხილავმა პირი ნამეკარა,
შემრჩა ნაღველი, ჩემს ეზო-კარს ნატერნი ვეხები,
რომ შემოდგომით გამოვალო ძველი აგვარა.

მე უკვე აღარ მეკანრება ქაცვნარში ლოყა,
მხრებზე ნისლები დამწოლია, არა მაქვს თავი.
მესმის თუ როგორ იკოხნება გიმეურმი ძროხა
და ნორჩი რქებით ირჩოლება კუნტრუშა კრავი.

ნაძვის ტოტების ორთქლი ზეცას შემოლქვეთია,
დაუფლებია კარ-მიდამოს სიჩუმე სრული.
მე ამანოში ვთბები, სადაც ცივი ქვეშია,
სულის შეგრეხა არ მჭირდება, თვითონ ვარ სული.

ფორნის ფარდულში ფიცრებს ვითელი მე სატიალოს,
ეზიავ საბძელში, თითქოს ბედმა დამაჯარიმა
და კელავ კალოზე მინდა კვერი დავატრიალო,
მაგრამ ხელები აღარა მაქვს – მატტო ეარი მაქვს.

დაგმანულ კარებს ვაღებ ჯიქურ მოვარდნილ ქარით,
გაჭეარტლულ ეოხში მეგუზლების ისმის ტაკეცნი.

ვამბობ: „სალამი მშვიდობისა!" – ზედ ზღურბლზე მდგარი
და არც კი მახსოვს, რომ ხმისაგან ვარ გაძარცული.

მე ვარნეგ აკვანს, რომ შეილიშვილს ჰქონდეს ღრმა ძილი,
რძალს ვეხმარები ქსლის ბეჭვაში, ძაფების რთვაში.
ვაყს ვუხსნი, როგორ შეამოკლოს მორი მანძილი
და თავი ჩემი ბედნიერი მგონია მაშინ.

მე უთვალებოდ ჩავეცინენებ მბეჟუტავ კერიას,
უკვე არა ვარ მასპინძელი, სული ვარ მისი.
ჩემი სახელი პირზე მხოლოდ ცოლს აკერია
და შემოდგომის მნუხრში ცოლის სიმღერა ისმის.

მე არ ვიღლები, აღარა მაქვს უკვე ფეხები,
უნდა ვიარო, სად მოღმეთი ალთა მრენია.
და მრჩება ნატერა, მშობელ მინას ნატერით ვეხები,
და მრჩება ნატერა, რადგან გული არ შემრჩენია.

* * *

რას უნილადებ შენ სამყაროს მნირი ბელლიდან?
მარტოდენ იმას, რაც თვითონ გაქეს – ნამეცეცებს პურის.
ქერქს გაქვავებულს, როცა ირგვლივ ლუის ჯეჯილი,
ხოლო ნინკარის იატაკი ჩაზნეულია.

ყლუპს პანაწინას, როცა ირგვლივ ზღვა იყალეება
და მცხუნვარ მზეზე ელვარეტენ უძირო ტბები.
ერთ მუჭა ტრფობას, როს თვალები ჰვევთან ირგვლივ
და ყოველ ნამში იბადება ასობით ბავშვი.

მცირე ნაკვერჩხალს, გახუნებულ მათხოვრის ძონძებს,
პაერის მარტო ერთ ჩასუნთქვას ვინრო ფილტვებით.
და გეუბნება შენ სამყარო:
– მომეცი, რაც გაქეს
და საკუთარი სიღარიბის ნუ გეშინია.
რადგანაც ის, რაც ჩემთან მოგაქეს ასე დარცხვენით,
მე მიმაჩნია ოქროს მთებზე უძეირფასესად.
ამაც ღიმილით ჩემ ნინაშე რომ გსურს ალმართო.

ნამეცეც-ნამცერვეში საკუთარ თავს მე უკეთ ვხედავ,
ნამეცეც-ნამცერვეში ჩემი თავის მე უკეთ მესმის,
ნამეცეც-ნამცერვეში უკეთ ვსუნთქავ და უკეთ ვთბები,
თუკი მანამდე იგი გულით არის გამთბარი.

* * *

ვდგავარ ქიშკართან და
არავის არ ველოდები
მშრალ ცრემლებს ვყლაპავ
ვილიმები უხმოდ ვლინდები

ვდგავარ ქიშკართან
ჩნაკვის ყვავი ძილმორეული
არც ვინმე მიხმობს
არც ვინ მდევნის ვდგავარ ეული

ცვივა ქლიავი ზღვიდან ჩქარი
მოაჭრის ნიავი
როგორ იმსხერეკა ეს ცხოვრება –
მსხვერპლი სიავის

ვდგავარ ქიშკართან ვჭვრეტ ვარსკვლავებს
ცაში განთვისილს
ეს გვინატოა
წელინადის თვე უნათლესი

ლატვიურიდან თარგმნა
რაულ ჩილაჩავამ

1 ბებერნა – ფლამენკოს ცეკვის სახელი. ფედერიკო გარსია ლორკას აქვს ლექსი „ბებერნის სოლე

ᲔᲗᲛᲬᲐᲠ ᲙᲘᲜᲝᲙᲐᲘᲨᲕᲘᲚᲘ

ᲕᲔᲠᲐᲡᲚᲝᲒᲔᲚᲘ ᲓᲐᲕᲘᲗᲘᲜᲣᲚᲘ

ამ ზაფხულს, როცა გალაკტინონ ბაბიანის მონადირეთ ლუქესაზე მცირე ესკი ფუდა დამეწყრა, გამახსენდა ჩემი უბედურები მეგობარი, ეთნოლოგი გასხალიერება, აღნაგობითიც, სულთაც ნამდვილი რაინდი ამირან ნეროიძე, თაავგადაკლული მონადირე. მისსაირი, მოცელი სახის გადამნთებელი და გიშრისაერი, შუქისანი თვალები არავის პერნდა. ზაფხულის დადგომას, სანადირო სეზონის დაწყებას მოუთმენლად ელოდა. ყოველთვის შუასტიკენდა სადირნობად ხელდაკიანად დაბრეულ ფეხსაცმელ ბოლმე, მაგრამ მის ნანადირევ ოქროსფერად დანინაწყლულ, ბოლოდამეკეცულ დეზ ზებინან ხოხბაზეზ ლუქსიე მაქეს ფაწერილ ფაა გამოქეკეფილები. ძალლებიკე ყოველთვის ჯიშიანები და ლამაზები პაკადა. ლეკკეთიდანვე თვითონ ზზედა, ნერონიდა და ჭვილვითი ულელდა.

მახსოვს ამირანის ერთი, შესაბერი გარეგანობისა და ზნის, მაღალ ფეხებზე შემდგარი, ღონიერი და გონიერი, მუქი ყავისფერი ვერმანული მეძაღლი ფრაზბასარი, მაქსი ერქეკა. მიეფიდოდა თუ არა, მკერდზე ამეტებებდოდა, დამფრსაყდა და ბეყეზზეზე შემოპაჭდოდა თითეზსა. ერთეულ, დაკეთხულ თაავსა და ზეურგზე ხეღს რომ გადაფიეესამდი, ნეტარებისგან თვალებს მინაბავდა. მუხლეებზე ფამადეზდა ზაე, ნამიან ფრიენს და ალერსისაგან ამოზმედავდა. ზეთი ნლისამ ტრაგიკულად დაამარეა სიცოცხლეკე.

იმ სეკტემბერს ამირანი გაანეფრედ მეგობრებთან — თემეკო ქინინაძესთან, ზურაბ ამაშუკელთან, ვახტანგ ტუსკიასთან და გია ასათიანთან ერთად შორაქის ველზე ნასეფიდაო სანადირად. იქ მთაგა ნელინდადის ამ ფრთხილთის შეუფეფრებელი, გაფთეკილნინებელი უბედურება — ხმირ, უკეე შეეკითხეკეთ ბუდ ბალაანში შემალული ამირანეკ ბოლოს ბალაანში ამირანეკ ბოლოს ბალაანში ამირანეკ ბოლოს ბალაანში

ᲕᲘᲪᲘᲗᲮᲔ, ᲕᲘᲪᲘᲗᲮᲔᲠᲔ, ᲙᲘᲗᲮᲕᲠᲗᲣᲚᲘ ᲛᲬᲔᲠᲚᲘᲡ ᲡᲐᲛᲙᲘᲗᲮᲕᲔᲚᲘ...

ᲙᲘᲪᲘᲗᲮᲔ

შენს კანდელს ზეთი არასოდეს არ დაელიოს,
არ დაგვალოს შენც სოტყვა და წრფელი სათქმელი,
შენს ქონდარეებზე დფიშერტყავს კალთა ეულოს
და დაეგეზნია ქეიფსაც ცეცხლი ყოელს დამნთქმელი.

ჭირსა სნამლობ და განნესებულს ეთი აროგებ მანნე,
შენი ნმა მოაკვაკ ამ ზარსა ნმასა, ხმად რომ მეშოკკრეს,
სიცოცხლეე ზოგჯერ ზლვისაბრ ღრმა და ულირო არის,
ზოგჯერ ცვარს მოაკვაკ და ცვაროვანი არის ფლეშოკეე.

ბედის ურჩობას კვლავაც ხდეედე, არა იშლოდეგ,
გაგლეტნეფილი იყოს შენი სუნთქეანი ყოველი,
ჩაცხო�sრის ფეხის ნაბიჯებით მოსეულ სიმშეიდეს
რა რაგ შეპნაკრა, შეპხარი და რა რაგ მოეელ!

მზნის ხხოვს შეესმეეგ დამშეარალი თვალეს გახეელილს
და ბნელს გასხახეს სიუკუნოდ მენი სახელი.

ᲔᲠᲔᲯᲚᲘ ᲡᲐᲚᲔᲚᲘᲐᲜᲘ

ᲙᲘᲪᲘᲜᲛ ᲑᲝᲚᲝᲠᲩᲘᲜᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲮᲚᲝᲕᲜᲐ

ის ალესრულა. უკეთურობასთან ამორძალის შემარეფთან მეგრძოლსა და სიკეთის ტრამპეს უღმობელ ფროხასა და მეგროვეებს მეერი ეერაფერი დაალო, მარნე არასდროს უეცნოვია. ოფენ პირველი, სათავესო ინმეგრრესო, არამედ იყო ნაყნობ-ზეგარბენის დიდი ოჯახის მზრრნეელი დედა – „Diligentia mater familias". არე არასდროს ულალანია თავისი ამ მონოფეხისათვის. არაფის ეალი გაპკალია. ჩვენ კი ეალალეთ მოფალეებად დადგბეგოა. სიკეთის ქნნა არასდროს ყოფილა მისთვის მარტო მოგალეთის მოდა. ყოველი მისი თანსონრა გახლდაფთ შინაგანი მოთხოვნილების ნაყოფი. ამიტომ ეს აღიმეპრდა, როგორც გუღლთ ამონთქვამი, თითქოს სუნთქეას ამოსეკეთ. მერკანტილიზმთან გაგეკრეფულ საზოგადოებში ქალბატონი ციცინო არასდროს ჩამალულა და ჩარეფნილა ყოველდღიურობის ყოფით ჭაობში. ყოველთვის ამერზებდა ამალლებრა. ამის უმტკიცონ დამტკიცონა მისი შემოქმედების ის ნაწილი, რომელიც სონეტეგის ფორმით გამოხატა. ერთ-ერთ ამ სონეტში მშვენიერი პოეტური ფრაზით ამბობს:

„ᲛᲘ ᲗᲐᲮᲣᲚᲘᲡ ᲮᲐᲚᲘᲠᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲛᲐᲓᲐᲒᲔᲚᲘᲡᲗᲕᲘᲡ, ᲛᲘᲜᲓᲠᲘᲡ ᲛᲘᲬᲘᲡ ᲒᲐᲜᲐᲗᲔᲑᲐᲜᲐ". და შემდეგ – „ᲓᲐᲠᲩᲘᲡ ᲛᲘᲛᲔᲠᲜᲔ ᲠᲘᲒᲘᲡ ᲜᲘᲜᲘ ᲓᲐᲣᲗᲮᲐᲠᲗᲔᲑᲐᲜᲐ".

ცალკე აღნიშნის ღირსია, რომლითაც ის მოიგონაციებს ხოლმე თავის სათქმელს თუ საკმესულ, რაც მის გაწსაკუთრებულ ეგმოენებაზე მოუთითებს. ეტყოფა, მარტო ამ ნიმთთ კი არ დაავალდდოგა ეზოზეს, არამედ ლამაზი მთამბილეთის რეპროდუქციის უნარით. გაგიხსენთო, რა ლამაზია მინაგანად და გარეგნულად ქალბატონი ციცინოს მყეფარო და შუხმაკეპილებული ოჯახი, რომელსაც ის ეთაყვანებეგოდა. დიდი მადლობა და გულითადი სამადლობარი მათ! მოკეთეებსაც კი ეთმენკენენგდ ხედგები კაცეი. რა ნარმომადგენლებდა, რომ შეხვედრა კი არა, არამედ სამუდამო გამომშეფიდებაც კარ დამეცალდებოდა ძეირფას ადამიანთან. რაღა ეშეეფლა?!

ამ შეხმიანებით ფლეს მაინც გამოგემშეეიდობეგენ, არდავიწეეთს ბუნაზე ზეაზე უკეთ შემდგარს, ჩემო ქალბატონო ციცინო!

ᲛᲘᲜᲓᲘᲐ ᲣᲑᲐᲠᲘᲫᲔᲚᲘᲫᲔ
პროფესორი

ᲬᲐᲠᲩᲝᲚᲝᲕᲐᲠ ᲥᲔᲘᲠᲘᲡ ᲛᲘᲜᲓᲝᲚᲐ

კოეიდმა ჩვენი ცხოერება შეეცალა, სამწუხაროდ, შეეცალა სამუდამოდ. ამ ვერაგი ეირუსის გამო ჩვენგან ნადიდნენ ადამიანეები ცნობილი მოლეანეები, ნარმაბეტონები პირთეგენები, ახლობლები, მეგობრები, უბრალოდ, ნაცნობები...

ამაეე მიზეზით ჩემს მეხსიერებაშიე უკეეე არაერთხმა კოლეეაგმ თუ უბრალოდ ეარგმა ადამიანმა წარსულში გადაინაკეცა. ერთ-ერთი მათგანი არაჩეეულებრივ ქალბატონი, ციცინო ბოეორაშვილი. მოეეხდებედ იმისა, რომ მასთან არეკ თუ ისე დიდი ხნის ნაცნობობა მაკავშირებდა, შეიძლება იოქვას, თბილი ურთიერთობა ჩამოგეყალიბდა.

მახსოვდება ეენეერსიტეტის საკონფერენციო დარბაზში გამართული მისი სონეტების ნიგნის პრეზენტაცია. პოეტური ეერეული ავტორის ბეერ საოდენელის ინსიტის და ამეეკეეეენენ მეხსიოერებში თავისით ამოტეტეა ერთი სონეტი, რომელიც საგანგებოდ მოეფიდე: „ᲛᲬᲔᲠᲚᲘᲡ ᲛᲝᲛᲐᲒᲝᲜᲐᲡ ᲛᲝᲬᲘᲚᲝᲕᲐᲠ ᲒᲘᲜᲐᲗᲐ ᲒᲐᲯᲐᲠᲘᲡᲐ", ᲪᲮᲝᲠᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲐᲮᲚᲝᲑᲔᲚᲘ ᲥᲔᲚᲘᲡ ᲛᲘᲜᲐᲗᲐᲜᲘ ᲒᲐᲛᲝᲜᲐᲗᲘᲡ ᲓᲐᲛᲐᲡᲐᲮᲘᲡᲔᲑᲐ ᲐᲮᲚᲝᲑᲔᲚᲘᲡ ᲛᲘᲛᲐᲠᲗᲐᲑᲘᲗ ᲓᲐᲛᲬᲘᲜᲐᲡᲐᲠ

როგორ ვაკეთოთ ლექსები?

ვლადიმერ მაიაკოვსკი

2

ჩემი ბოლოდროინდელი ლექსებიდან საუკეთესოდ მიმაჩნია „სერგეი ესენინს“.

მისადმი არც ღელვაა მიძღვნილი, არც გამომეგზავნა – დაბეჭდვამდე ხელიდან ხელში გადადიოდა, ინერდნენს, იზეპირებდნენ. ანანყონი სტამბიდან ჩუმად გიგიანაზე და პროკოფიევზე ამბავი ამაჩინაზმის ზმაპიანი სარეცენზიებიდან.

მეშველ ამერიკაში ნავიდა, იქიდან კიდევ სადღაც და დაბრუნდა შეცვლილი, გაწყენილი, ალბათ, ნაკლებ ფულიანი ბელს მარიმეკენ. ეკულარაბში გიეფენინან და ხოგბასა მასხმაენ. ლექსის გამოქვეყნების დღეს გამოჩნდა ფიცენზია, რომელშიც, ერთფროვლად, გიზებაც იყო და კომპლიმენტებიც.

როგორ დამუშავდა ეს ლექსი?

ესენინი ფიფი ნინის ნინ ნინ ბაგეაანი. მას შემდეგ ათი-ოთხმეტი წელი იქნება გასული.

ბორეულ შეხვედრაზე ქალმაი ეცვა და ბერანგზე რაღაც ჯეერანი ჰქონდა ამოქარგული. ეს იყო ლენინგრადში, ერთ კარგ ბინაში. ნამდვილი მამაკაცები შტაბლუტტებსა და ბოგაკეზე ორეოდნენ და ამბობენ ესენინს ეძებეს თვალით შეეხედე.

რაღაც ოპერებულად თუ ბუტაფორიულად მოხეტეენა. მით ფმეტს, რომ უკვე მოსაწონად ლექსებს წერდა და ჩემზეს ხასოდელი ფუალი ეენიშნდა.

მე, როგორც კაცი, რომელმაც დიდი ხანი იცო, რაც ვეთილი კოფეი გიუთხავე, საქმიანად დაეინტერესდი მისი ტანსაცმლით:

– ეს რა, რეალმაა?

ესენინმა ისეთი ხმით მიპასუხა, როგორითაც ალბათ კინდელის ზეთი დაილაპარაკებდა, სულელურ რომ ყოფილიყო:

– სოფლელები ვართ. ჩვენ კიდევ ფუვენი არ გვექმნა... ჩვენ როგორაღაც... ჩვენებურად... ძეეელებურად... ხამის ტალო ბეორ ჩვენია...

მის ძალიან ნიჭიერ, ძალიან სოფლურ ლექსებს ჩვენ, ფუტურისტები, რა თქმა უნდა, მტერულად ვუყურებდით.

ჯერ კიდევ ჭყინტი იყო, სასაცილო და საყვარელი.

გამოშშვიდოზებისას სხვათა შორის ვეთხარი:

– ნიძლევს ჩამოვდიარ, ამ ქალეშესა და ზიზნალ-პიპილოუს მალე გაიხდიან!

ესენინი განიწმაგდა. გაცხარდა. კლიეემა გვერდზე გიიეანა და ისე ეილაპარაკა, როგორც დედა გარეგნულების გზაზე შემდგარ ქალოდელს, რომელსაც ძალა აღარ შესწევს ცოეუნების გაუელოს.

მას შემდეგ კანტიკუტაგდ ეხედებოდით. სკრიოზეული შეხვედრა უკვე რეკოლეკციის შემდეგ, გორკოსთან ბეკენნეგა. დაეინიბე თუ არა, მთელ ჩემს თანდაყოლილ თავხედობას მოეუფზე და დაეიღრიალეე:

– ნიძლევი ჩემია, ესენინ, პიეკასა და პალსტუბში გამოპარანქულხართ!

ესენინი გაბრაზდა და ტინტალოთი დაიწყო...

შემდეგ ნაეიკოთან ბინის სტრარეინენი, რომლეებიც არ შეიძლებოდა არ მომნონებოდა. მაგალითად:

ძვირფასო, ძვირფასო, ჩემი ნერჩრეტო...

(ეი – დედო! ბარი, და მოვარე – ენა... და ა. შ.

ესენინი ამოდიოდა იდეალურებულო სოფლის თემიდან, მაგრამ ამოდიოდა, რა თქმა უნდა, დანაკარგებით, ჩვენოდენი. ასეთი სტრიქონების გვერდით:

დედა-სამშობლოვ,
ბოლშეეკი ვარ... –
ჩნდებოდა „ძროხის“ ამოლეგია. „მარქსის ძეგლთან“ ნაეკლდან ნამოიმარიგებდა ძროხის სკულპტურა. ოლოდნდ არა ძროხა სამპოლო, ოროცდაგაალთან რეტანთ დაბეკეტული, არამედ მეხეელი ფეური – ა ლა სოსნოვეცი.

ხმორად ვეკამთებოდით მნარედ და ადუნდობლად. გამხაკეურებინ არ მოგეწონდა ის, რომ მის გარშემო ამაჩინაზმის ზმაპიანი სარეკვლი ინეერებოდა.

მეშველ ამერიკაში ნავიდა, იქიდან კიდევ სადღაც და დაბრუნდა შეცვლილი, გაწყენილი, სიისფლის ნეკეწრეული აღტეკინებული.

სამნეხაროდ, იმ დროს ნილეიკის ერონიკაში უფრო ხმორად ეხედავდეო, ეიდრე პოეზიაში. თანდაკან ანეკეეზდა თავს პოეზიის „ეანმოსეკეთ მუშაკების სიიდან ნლაპარაკეი მაკეს ჯაგნმოსოლობის იმ მინიმეზეზე, რომელიც პოეტს მოეთხოვება).

იმ პერიოდში რამდენეჯერმეც ნანახე ეელეგიური შეხვედრები. ჯვერნდა, მშვიდი, უმფოიეელი, უკამპალი.

სიიმოვნებით ვაიდვენებდი თვალს ესენინის ეეელეკეიის ინაკინიზმთან პროლეტარული მწერლობისაკენ. ის სარნტერესოდ ლაპარაკობდა სხვის ლექსებზე. თავის თავზე მეტისმეეტად შეეფარებული ესენინის ხასიათში ახალი შტრიხი გამორჩნდა. ცოტა არ იყოს, ამრეზით უყურებდა ყველა პოეტს, ენნე ორგანულად შეერწყა რეკოლეკციის და ცხოერებაში რაღაც ოტტმისტერო დინინა.

ჩემი აზრით, ამაში მდგომარეობდა ესენინის პოეტური ნეკეროზისა და შინაგანი კონფლიქტის მიზეზები, რომლებმაც ლეონოსთან და ადამიანებთან უეფული დამოკიდებულებები ამოხეთქა.

ბოლო ხანებში ჩვენ მიმართ (ლეფელების მიმართ) აშკარა სიმპათიის გამოხატვადან: დადეიდან ასეევითა, მე ტელეფონზე მორეკავდა, ზოგჯერ მხედრობოდა კიდევ.

ცოტა გაფიფიენდი და მოეუმა, მაგრამ ესენინურ ეელგანტურობას მაინც ინარჩუნებდა.

უკანასკნელმა შეხვედრამ ჩემზე მძიმე და დაუვიწყარი შთაბეჭდილება მოიხდინა. სახელგამის სალარონთან ეიდვენ. უკვე ეშედდა, ჩემკენ მოინეეს ეიღაც სახეგასიებული კაცი: მოფალაუეი პალტაეტხით, გვერდზე მოქცეული ქუდით, ანნენილი ქერა ქოსრონი. აქეთ-ოქიდან ეიღაც ორნ ბნელი ბიჭი ამოსდგომია. სამივე სპარტის ოხმეკარს ადარქვეეს... ძლიეს ეიცანი ესენინი. და ძლიეს გამოეფალეთ ეე თავი ხელიდან. ცხეერნნნ თუმნანაზეს სქელ ფალის მიგრაალებდა და დასაალეეად მეპატიეებოდა... მთელი დღე გაოგნებული ვიყავი. მეხსიერებიდან არ ამოდიოდა ზარი მძიმე შესახედაობა. ბეეერი ვესაუბრე მეგობრებს. ეეგხეენდნენ, იენებ რამე მოიფიდენო და გადავარჩენოთ-მეთქი, მაგრამ, სამნენაროდ, ლაპარაკი ლაპარაკად დარჩა. ბოლოსად ვიგიენეთ „ცეკეზ წრეს“ და თავი ინეთ დავიმშვიდეთ, რომ ესენინს „ესენინეეენი“ მიხეედინდეს.

მაგრამ ამა კარ ამოხდა. ესენინის ალსაურულმა ბელი მატკინა. ადამიანურად ძალიან განეიკადე. თუმცა, ეოფდა გატეხილი ეკობს, ალსაარული ბუნებრივი და ლეგიკური იყო. ეს ამბავი ღამით შეეარდეკ. ტაეიელი ტაეეელად დარჩენოდა და დილისთვის ალბათ ოდნავი შეეგა მაინც მოეიდოდა, მაგრამ არა, დილის გაზეთებში სიკეედილის ნინ დაწერილი სტრიქონები გამოაქვეყნეს:

სიკედილი ცხოერებაში ძველია,
ეკი, რომ ცხოერებაც მოძველდა.

(თარგმანი ჯემალ ინჯიასი)

ამ სტრიქონების შემდეგ ესენინის სიკედილი ლიტერატურულ ფაქტად იქცა.

მაპინეე ცხადი იყო, რომ ეს ძლიერი ლექსი, სნორედ ლექსი, ბეერს მიიეკანდა ალუდფიან და რეკოლეერნან.

ჯერნანირი სგგაზეთო ანალიზი თუ სტატია ამ ლექსს ვერ გადადგარეს; ვერ გაალუმეს.

შეიძლება მხოლოდ ებრძოლო ლექსს. მარტო ლექსს.

სსრკ-ის პოეტებს მიეკიან სოციალური დაკეკეთა. დაწერონ ლექსები ესენინზე. დაკეკეთა არის განსაკუთრებული, მნიშვნელოვანი და სასნრაფო, რადგან ესენინის სტრიქონებმა დაინეეს მეესიერი და გარდაუვალი მოემედება. დაკეკეთა ბევრმა მიიღო, მაგრამ რას დაწერენ? როგორ დაწერენ?

გამოჩნდა ლექსები, სტატეები, მოგონებები, ნარკვევები და ფრაგმენტეა კი. მეგონი ამბისი 99%, რაც ესენინზე დაწერილა, სიესოლეეეა, მაგრე სისულელეე.

მეგობრებმა ნერალ-ნერალი ლექსები ესენინზე. მათი გარჩეკი ძნელი არ არის. ეკკეე მიხვდებით, როგორც კი ამბანჭურად „სეროოეა“ დაწერეენ (ბეზომენსკიისაკენ ნაიდანეაკეა ალი ეს სუფლელრნი მიმართეკეა). „სეროოეა“, როგორც ლიტერატურული ფაქტი, არ არსებობს. ეოკეთი მხოლოდ პოეტი – სერგეი ესენინი. ყველაეს ეთხოვ, ასევე მოიხსენიონ. მხოლოდ „სეროოეა“ საქმეს ფფეტენს, ერთიანეფთსაკენ თანაეეს სოციალურ დაკეეთისა და გადარჩენის მეთოდს. სიტყვა „სეროოეა“ მმიე და ფიდი თემა ეპიგრამისა და მადრიგალის ფორნენ დაპაფეს. ამას ეეალარ ჩვეეს პოეტური ნათავსეების ნორჩალთან სტრიქონები, რომლებმა პოეზიის ტაბანეენ ა არ ანეს. ეს ლექსები ძლიერად ზნეობრივ ეეკეზის ტალანეენ ეეკეეეენ ეეკეეეენ ეეკეე

„უნდა იაზროვნო ისე, რომ არ იტანჯო." – დაგეიტყვითებს ბაბა გერგია. ტანჯვისაგან ლმერთმა დაგეიფაროს, მაგრამ მისი ნიჭი „ინტელექტის მსახური ვარ" (2021ნ.) გვარიანად კი დადაფიქრებს მკითხველს და შეიფიოლებს აზროვნების უკიდეგანო სამყაროში. ეს სათაური, გარკვეულწილად, ავტორის ამბიციის გამომხატველად მიუნნეცია ნიგნის რედაქტორს, თავადაც ინტელექტუალთა – ოოსეს ჭუმბურიძის; თუმცაო, მეორე კი მიეცხალო, რომ „სულაც პირიქით იყო: ინტელექტს თავგადაკლული სიყვარულს გულისხმობდა, შესაძლებელი რომ ყოფილიყო, ინტელექტს მოჯამბარეფდაც დაუფგებოდა."

მიუუბრუნდეთ ნიგნის სათაურს – **„ინტელექტის მსახური ვარ"** – და გავიგიზრაოთ: რაოდენ მოკრძალებული უნდა იყოს ავტორი, რომ თავისი თავი „მსახურად" გამოაცხადოს, ამ შემთხეევაში, ინტელექტის მსახურად. ამსახიანეეე, ამ თავმდაბლობაში უდიდესი სიამაყე გამოსჭვიფეს, როდესაც მრავალი ძახილის ნიშნით აღტეკნილი შეძახილითაა ეარეფოხელ დაგეიბეკითებს – **ინტელექტის მსახური ვარ!!!** ბაბრინ ბაბა ბაბაკასათეის ამ მსახურეობის ბრნი ირსთაგანი ბრნის ყოველგვარი შეგამსახაგან თავისუფალი ინტელექტუალური ფიერი და აზროვნეეა, რასაც თავადეე ვვამეტნობს: „ეპიშნის ფიერი და მიეგარს აზროვნება და ამ ინტელექტუალურ „ფარიანი" შეეშნილი „ეკუთვნარი" ტკეცმენი საყოველთაოდ მოიეეხული აზროვნთან „შეეიაპპეაა" ასეეე მხილეეეს."

ასე „შეეიაპპეაზე" ის „სამშობლოს კაცებს": რუსთაველს, ილიას, აკაკიას, ბარათაშვილს – ამ „კოიტ ანგელოზს"... მასთანავე ბრინ შეეიდ გამსახურდია – „აცეი კოლუბრო კოპიდან, მეორან კოსტაკი – საქართველოს ლინაცა და სხეა მამეკლიშვილნი.

ეარიდი ბინიდიოეეკანა ნიგნის თარიდან ბაბაკა გერგიაიან გადმოპაეერებეს აზროვნების კორიფეებში: ბეგეელი, ეპერდერი, კანტი, ბეელინი, ბოიესპაეეარი... ბოიერიანი, დანტე, გოეთე, შექსპირი, ბაირონი, თომას მანნ... ყველაზე მალალი შემოდებული სურათიდან კი გოდგინი ეელმინს; მასთანანეეე, ყურანი ჩაეესრნა ბახის, ვაგნერის, მოცარტის, ბეთჰოვენის მომაჯადოებელი ბანგები.

...და ამ ინტელექტუალური სამყაროთი დამეუტკეფილ უნეგიერად აღმოჩდება: მე თავისუფალი ვარ!

ბაბაკა გერგიაი, როგორც ქუმბარაში ინტელექტუალი, ნიგნს გაიგიგეეს თავისუფლებასთან; მნინ შემოქმედებითი ცხოერების მუდმივი თანამგზაერი „ნიგნი, სახელად თავისუფლება", სნორედაც ნიგნთან და თავისუფლებასთან დაკავშირებული ბატონი ბაბაკას „სიხლისსმენრი" ნათესაობა.

საყოველთაე, ამ უალრესად საინტერესო ნიგნის აკეფრისათვის თავისუფლება არსებობის საზრნია. იგი სამყაროს ხსნას თავისუფლებაში ხედავს: „თავისუფალი ქალი და თავისუფალი კაცი... ეს, სამყაროს ხსნა!"; ამსახიანეეე, სამყაროს ხსნაში ხედავს არა „ხიზნინი მორიგეულ" თავისუფლებას, არამედ რაციონალურ თავისუფლებას, გონით მოპოიეეული თავისუფლებას, ვინაიდან „ადამიანის გონიერი ბუნება აყალენს თავისუფლებისაკენ დაუოკებელ სწრაფვას." ბაბაკა გერგია ამ საკითხში მეუეალია, რადგან, მისი ღრმა რწმენით, **„ეეენი არსებობის ქუმბარაში თავისუფლებაშია, ნამდვილი თავისუფლებაშია!"**

რა საოცარად გადაეკვეფვა ურთიერთს **სამშობლო, ქუმბარიგება, თავისუფლება...**

ამსახიანეეე, რაოდენ შეეიის მომგალეკი იყო ილიას ქუმბარიანის რწმეკა: „ნაიკეთეთ ეს ნიგნი და... ისეს ირნნეეენი, რომ **„სამშობლოშია ქუმბარიგება!"** მეე, ნაეკითხე თუ არა, უნეეეარად აღმოჩმდა: გიანეკეა ემერიანმა, ბაგრატ სოსო, რომ ერთი ხელმოსნით გაგეთავიესულეკ მამრაფიშვილისეული რეეეესსიაკან – **„სამშობლო მეტია თუ ქუმბარიგება."** დიახ, ეარეთირეთ „თუ" მხოლოდ და მხოლოდ **სამშობლოშია ქუმბარიგება!**

ბაბაკა გერგიანის ნააზრეკეი ორგანულადაა შერწყმული დასაბეკერო რაციონალური აზროვნებეი და ალმოსავლური სიბრძნე. მოიეესმინოთ მის რრეკსა: „ეიმეეიიბრონი დასაფეკეეი რაციონალებთან, ეიაზროვნთო რაციონალურად, რადგან ის რაციონალურნი დდეშდგე რრბა პროგრესის ერთადერთი სასიეკეეო თეორიაა." აი, ნიგნის აკეფრის კატეგორიული თვითაღიარება: „დიახ, მე დასაფეკერო მსოფლმეშეფდეკეენი ბის კატეგორიის მიეეკეეფეეე